

سرسناسه	:	صادق اصفهانی، محمد صادق بن محمد صالح، ۱۰۱۸-۱۰۶۱ ق.
عنوان و نام پدیدآور	:	شاهد صادق / تألیف میرزا محمد صادق مینای آزادانی اصفهانی؛ مقدمه و تصحیح و تحقیق گلاله هنری
مشخصات نشر	:	قم: مجمع ذخایر اسلامی؛ بن: مؤسسه ابن سینا، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	:	۵۱۴ ص.: مصور (بخشی رنگی)
فروست	:	میراث ایران و هند / زیر نظر فتح الله مجتبی، محمد کریمی زنجانی اصل؛ ۱.
شابک	:	۹-۵۶۲-۹۸۸-۹۶۴-۹۷۸
وضعیت فهرست‌نویسی	:	فیا
یادداشت	:	کتابنامه
یادداشت	:	نمابه
موضوع	:	دایرة المعارف‌ها و واژه‌نامه‌ها - متون قدیمی تا قرن ۱۴.
موضوع	:	نثر فارسی - قرن ۱۱ ق.
شناسه افزوده	:	هنری، گلاله، مصحح
رده بندی کنگره	:	۱۳۹۳ ۲ ش ۱۷ ص / AG ۳۶
رده بندی دیویی	:	۰۳۹
شماره کتابشناسی ملی	:	۳۴۴۴۳۰۷

شاهد صادق

باب سوّم

در عقل و علم و عیب و هنر

میرزا محمد صادق مینای آزادانی اصفهانی

(۱۰۱۸ - ۱۰۶۱ ق)

مقدمه و تصحیح و تحقیق

گلّاله هنری

نشر: مجمع ذخائر اسلامی - قم و مؤسسه ابن سینا - بن

۱۳۹۳ خورشیدی

میراث

ایران و هند

۱

مجمع ذخائر اسلامی - قم، ایران / مؤسسه ابن سینا برای پژوهش در تاریخ اندیشه - بن، آلمان

شاهد صادق

تألیف: میرزا محمد صادق مینای اصفهانی

مقدمه و تصحیح و تحقیق: گلاره هنری

نشر: مجمع ذخائر اسلامی - قم، مؤسسه ابن سینا - بن

طراح گرافیک: روح الله فرهنگ - طرح روی جلد: لیلا هنری

چاپ: ظهور صحافی: نفیس نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۳

شمارگان: محدود شابک: ۹ - ۵۶۲ - ۹۸۸ - ۹۶۴ - ۹۷۸

قیمت در سال انتشار: ۵۰۰۰۰ هزار تومان

ارتباط با ناشر در ایران

قم، خیابان آذر، کوی ۲۳، پلاک ۱ - مجمع ذخائر اسلامی

تلفن: ۰۲۵۳ ۷۷۱۳۷۴۰ + ۰۲۵۳ ۷۷۰۱۱۱۹ دورنگار + ۰۲۵۳ ۷۷۰۹۸۲۵۳ همراه ۰۲۵۳ ۲۵۴۳۳۵ + ۰۹۸ ۹۱۲

www.zakhair.net

www.mzi.ir

پیشگفتار

تساهل و ترکیب برای رسیدن به وحدت، و هماهنگی در عین پاسداشت تنوع. اگر در جستجوی فصل مشترکی برای دو حوزه تمدنی ایران و هند باشیم، این ویژگی‌ها را بارزتر از هر آن چیزی خواهیم دید که بتوانیم یافت. ای بسا که همین فصل مشترک بوده است که از دیر باز، تبادل فرهنگی / دینی / علمی / هنری / ... گسترده‌ای را میان این دو حوزه تمدنی رقم زده است؛ تبدالی نه در محدوده گذرای چند دهه یا سده، بلکه برای چند هزاره، و با دستاوردهایی که اگر حضور عینی‌شان در هنر و معماری و نقاشی و موسیقی آشکار است، در متن‌های برجای مانده ادبی و دینی و تاریخی و فلسفی و ... نیز بسامدی ماندگار دارند و از تلاش زنان و مردانی خبر می‌دهند که جان‌های آزاد و مهرورز خود را وقف ساختن این میراث مشترک و آراستن آن با جزئیاتی غنی و باشکوه نمودند.

در طول یکصد و پنجاه سال اخیر، بخشی از این میراث از کنج کتابخانه‌ها رخت بر بسته و به همت محققان و فرهیختگان دوستدار ایران و هند منتشر شده است. با این حال، و به رغم همه این توجهات، این گستره چنان گسترده و فراخ‌دامن است که می‌توان گفت هنوز سده‌ای — و بلکه سده‌هایی — باید چشم در راه بود تا هزاران رساله و کتاب تاکنون شناسایی شده، تصحیح و منتشر شوند. و بدیهی است که انتشار آنها، تنها آغاز کار است. چرا که هر متن، مجال پژوهش‌های چندی را فراهم می‌کند و هر پژوهش بر دیگر پژوهش‌ها راه می‌گشاید؛ تا گوشه‌ای دیگر از آن غنا و شکوه رخ برنماید.

“میراث ایران و هند” نیز بر آن است که در بازنمود این غنا و شکوه، سهمی برعهده گیرد؛ با انتشار شماری از متن‌های تصحیح شده و نسخه‌برگردان شمار دیگری از آنها، و نیز، با انتشار پژوهش‌های جدید. بدیهی است که کتاب‌های این مجموعه، دامنه گسترده‌ای از موضوعات را دربرمی‌گیرد؛ از جمله ادبیات، عرفان، فلسفه، تاریخ‌نگاری، مطالعات قرآنی، الهیات، فقه، پزشکی، ریاضیات، نجوم و دیگر معارف و دانش‌های متداول در این حوزه‌های تمدنی.

در این مجال، بایسته می‌دانیم که سپاسگوی تمام کسانی باشیم که یاریگر ما در انتشار این مجموعه هستند. پیش از همه، از مصححان و محققانی که با انتشار آثار خود در آن موافقت کردند. آنگاه، از همه اعضای شورای علمی که با بررسی آثار و ارائه پیشنهادات خود، در انجام این کار و به فرجام رساندن آن یاریمان کردند. و سرانجام از همه همکارانی که در دستیابی به نسخه‌های خطی و مراحل گوناگون آماده‌سازی و انتشار کتاب‌ها یاریگر ما بودند.

امیدواریم که این مجموعه در افزایش دانش ما نسبت به میراثی ارزشمند در تاریخ بشری سهمی داشته باشد و سرآغازی گردد برای پژوهش‌های بیشتر درباره این میراث؛ میراثی برآمده از تساهل و ترکیب برای رسیدن به وحدت، و هماهنگی در عین پاسداشت تنوع.

تهران - بُن، پانزدهم مارس ۲۰۱۴ میلادی
فتح الله مجتبائی / محمد کریمی زنجان‌ی اصل

فهرست مطالب

۱۳ آغاز و سپاس

۱۵ سرآغاز

فصل اول

کلیاتی پیرامون میرزا صادق آزادانی اصفهانی

۱۷ مختصری در باب زندگی میرزا صادق

۲۰ تحصیلات میرزا صادق

۲۰ آثار میرزا صادق

فصل دوم

کلیاتی درباره شاهد صادق

۲۱ ویژگی‌های شاهد صادق

۲۵ نسخه‌های شاهد صادق

۲۷ نسخه‌شناسی و روش تصحیح

۳۱ تصویر نسخه‌های خطی

شاهد صادق

باب سیم

۴۱ فصل اول در عقل و فکر

۴۸ فصل دوم در جنون

۵۰ فصل سوم در حمق

۵۶ فصل چهارم در ذکا و فهم

۶۰	فصل پنجم در مکر و حيله
۶۳	فصل ششم در علم و حکمت
۶۵	فصل هفتم در فضيلت علم
۷۰	فصل هشتم در آداب علما
۷۳	فصل نهم در فضيلت علما
۷۵	فصل دهم در طلب علم و آداب آن
۷۷	فصل يازدهم در درس و مذاکره
۷۹	فصل دوازدهم در تذکر و نسيان
۸۲	فصل سيزدهم در خطا و صواب
۸۵	فصل چهاردهم در حجت و برهان
۸۷	فصل پانزدهم در سؤال
۸۹	فصل شانزدهم در جواب
۹۰	فصل هفدهم در تصنيف و تأليف
۹۲	فصل هجدهم در اسوله و اجوبه
۱۰۴	فصل نوزدهم در ذکر عالم و جاهل
۱۰۹	فصل بيستم در جهل و نکوهش آن
۱۱۱	فصل بيست و يکم در عيب و هنر و کمال و نقصان
۱۱۳	فصل بيست و دوم در عيب جویی و عيب پوشی
۱۱۶	فصل بيست و سوم در کلام و سکوت
۱۲۷	فصل بيست و چهارم در فضيلت سخن
۱۲۹	فصل بيست و پنجم در فصاحت و بلاغت
۱۳۲	فصل بيست و ششم در آداب سخن گفتن
۱۳۶	فصل بيست و هفتم در اسرار و کتمان آن

۱۳۸	فصل بیست و هشتم در صدق
۱۴۲	فصل بیست و نهم در قول و فعل
۱۴۴	فصل سیام در کذب
۱۴۷	فصل سی و یکم در عهد و وفا
۱۴۹	فصل سی و دوم در تهمت و افترا
۱۵۱	فصل سی و سوم در غیبت
۱۵۳	فصل سی و چهارم در شتم و دشنام
۱۵۶	فصل سی و پنجم در نیمه و غمز
۱۶۰	فصل سی و ششم در مطایبه و مزاح
۱۶۲	فصل چهل و چهارم در شعر و شاعران
۱۶۸	فصل چهل و پنجم در صله شعرا
۱۷۵	فصل چهل و ششم در معما
۱۷۷	فصل چهل و هفتم در علم عروض
۱۸۸	فصل چهل و هشتم در علم قوافی
۱۹۱	فصل چهل و نهم در نحو و صرف
۱۹۶	فصل پنجاهم در علم لغت
	فصول پنجاه و یکم تا پنجاه و هفتم در نسخه‌ها افتادگی دارد
۲۰۰	فصل پنجاه و هشتم در طب
۲۰۷	فصل پنجاه و نهم در صحت و عافیت
۲۰۹	فصل شصتم در بیماری
۲۱۲	فصل شصت و یکم در عیادت بیمار
۲۱۴	فصل شصت و دوم در علم حروف
۲۱۷	فصل شصت و سوم در علوم غریبه

۲۲۱	فصل شصت و چهارم در علم دم و وهم
۲۲۳	فصل شصت و پنجم در علم رمل
۲۲۵	فصل شصت و ششم در تطییر و تفأل و میمنت و شامت
۲۲۹	فصل شصت و هفتم در علم شانه
۲۳۰	فصل شصت و هشتم در کهنات
۲۳۲	فصل شصت و نهم در علم تعبیر
۲۳۶	فصل هفتادم در خواب و بیداری
۲۴۰	فصل هفتاد و یکم در هیئت و نجوم
۲۴۴	فصل هفتاد و دوم در اسطرلاب
۲۴۵	فصل هفتاد و سوم در بعضی از مسائل نجوم
۲۵۱	فصل هفتاد و چهارم در ذکر برخی از احکام
۲۵۶	فصل هفتاد و پنجم در علم حساب
۲۶۳	فصل هفتاد و ششم در مساحت
۲۶۵	فصل هفتاد و هفتم در علم سیاق و استیفا
۲۶۷	فصل هفتاد و هشتم در علم انساب
۲۶۹	فصل هفتاد و نهم در علم اخبار و سیر
۴۲۹	فصل هشتاد در علم امثال
۴۶۱	فهرست منابع
۴۶۵	نمایه اشخاص
۵۰۷	نمایه کتاب‌ها
۵۰۸	نمایه شهرها و نواحی